

Didaktiske muligheder i opdagende skrivning

STINE FUGLSANG ENGMOSE, PH.D., SPECIALKONSULENT VED NATIONALT VIDENCENTER FOR LÆSNING

SARA HANNIBAL, LEKTOR I DANSK VED LÆRERUDDANNELSEN KØBENHAVNS PROFESSIONSHØJSKOLE

Når børn opfordres til og støttes i at skrive de lyde, de kan høre, og når de kommunikerer på skrift, styrkes deres viden om de enkelte sproglyde i ord og deres forbindelser til bogstaver. Men der er som bekendt mange veje til Rom. Vi præsenterer i denne artikel en række didaktiske muligheder, der ligger i opdagende skrivning. Metoden er en oplagt ramme for underviseren, som vil skabe skrivesituationer med læringsmuligheder for alle elever. Undervisningen kan have meget forskellige formål. Eksempelvis kan fokus være, at eleverne udvikler sig som skrivere, eller på at styrke elevens viden om de enkelte sproglyde i ord og deres forbindelser til bogstaver. Samtidig peger vi på, hvordan staveeksperimenter kan bruges som evalueringsredskab. Endelig ser vi frem mod fagfornyelsen. Hvordan passer opdagende skrivning i fremtidens børnehaveklasse og danskfag?

Tidlig literacy – tidlig skrivning

Nationalt Videncenter for Læsning har siden den spæde start i 2006 haft tidlig literacy som et omdrejningspunkt. Den tidlige skrivning var derfor et felt, som blev taget op i et af centerets første store udviklingsprojekter, *Opdagende skrivnings betydning for læseindlæringen* (2006-2009). Projektet var optaget af at undersøge, hvordan indskolingsbørn kunne ”skrive sig til den første læsning”; dette med en didaktik, der tilgodeså grundig stilladsering af børnenes tidlige skrivning gennem fælles oplevelser, den voksnes samtalestøtte, eksperimenterende børneskrivning og -stavning og derefter oversættelse til konventionel stavning. Projektet havde også fokus på, hvordan progressionen i begynderundervisningen i skriftsprogstilegnelse kunne nytænkes (Korsgaard et al., 2019; Korsgaard & Lybecker, 2011). Man kan læse mere om projektet her: <https://www.videnomlaesning.dk/projekter/opdagende-skrivnings-betydning-for-laeseindlaeringen/>

I denne artikel anvender vi betegnelsen opdagende skrivning lidt bredere. Vi kalder det børnestavning, når børn, før de kan stave konventionelt og i overgangen til den konventionelle stavning, repræsenterer sprog med bogstaver eller tegn på ordniveau. Og vi kalder det opdagende skrivning, når det sker på sætnings- og/eller tekstniveau.

Den anerkendte skriveforsker Steve Graham, som har bidraget til flere metaundersøgelser af effektiv skriveundervisning (fx Graham et al., 2024), beskriver de kognitive processer, som er aktive i individet ved skrivning, men for Graham (2018) er skrivning ikke afgrænset til individets kognitive processer. Han beskriver skrivning som en social aktivitet, der er situeret i en specifik kontekst – i et eller flere skrivefællesskaber. Samme Graham er også optaget af skriveidaktik og peger på, at forskning i læse- og skriveidaktik ofte behandler de to færdigheder adskilt, selvom de i praksis har potentiale til at styrke hinanden, hvis de integreres didaktisk i undervisningen (Gra-

ham, 2020). I overensstemmelse med denne forståelse af skrivning som en kognitiv, social og situeret aktivitet og skivedidaktik som noget, der understøttes af at integrere læsning, så udmærker metoden opdagende skrivning sig netop ved, at der er mulighed for at koble arbejdet med talesprog, skrivning og læsning sammen i en balanceret begynderundervisning.

Læseforsker Jørgen Frost skriver i sin Forskerklumme, at den ”tidlige skrivning ser ud til at indeholde arbejds måder, som i meget høj grad kan sikre, at de allermest relevante kognitive processer for den første læseudvikling styrkes” (Frost, 2018). Didaktikken bag opdagende skrivning tilbyder læreren mange veje til at understøtte udviklingen af børns skriftsprogskompetencer. I det følgende udfolder vi nogle centrale didaktiske muligheder, som kan give et nuanceret overblik over de valg, læreren kan træffe i arbejdet med opdagende skrivning.

” **Didaktikken bag opdagende skrivning tilbyder læreren mange veje til at understøtte udviklingen af børns skriftsprogskompetencer.**

Opdagende skrivning på børnenes præmisser og som leg

Opdagende skrivning kan have til formål at give børnene erfaringer med at skrive på deres egne præmisser, fx som leg i kreative og situerede sammenhænge. Det kan være i børnehave, SFO eller hjemme, hvor barnet udforsker skrivningen alene eller sammen med andre, både børn og voksne (Hagtvet, 2017). Udgangspunktet for opdagende skrivning er her, at børn uanset alder og sproglige kompetencer i øvrigt kan skrive ALT, hvad de har på hjerte, og på den måde flyder form- og indholdssiden sammen; ét tegn, en emoji eller en krusedulle kan både repræsentere et ord, en sætning og længere ytringer. At lade børn eksperimentere med skriften på denne måde går tilbage til Emergent Literacy-traditionen, hvor skriftsprogstilegnelse forstås som en legende og social proces frem for indlæring af korrekte bogstaver og nye ord løst fra legen og det sociale. Den eksperimenterende tegnbrug har til formål at understøtte både børns kreative udfoldelse og deres sociale læring, samtidig giver den mulighed for at lægge et fundament for senere, mere organiseret og intentionel skrivning. Ifølge Clay (1991) fungerer legen som en slags laboratorium for skriftsprog, hvor børn prøver, opdager og internaliserer skriftsprog eller tegnbrug på deres egen måde. Clay mente, at udviklingen af literacykompetencer er styret af barnets nysgerrighed. Samme tilgang har den engelske literacyforsker David Barton (2007), som peger på, at socialiseringen ind i læsning og skrivning allerede starter ved fødslen. Clays teorier gav helt nye perspektiver på synet på børns samlede læring og udvikling, herunder også betydningen af samspillet mellem literacytilegnelsen i hjemmet og undervisningen i skolen.

Opdagende skrivning – kommunikativ skrivning

Et andet centralt formål med opdagende skrivning kan være at give børn erfaringer med skrivning som en kommunikativ aktivitet i dagtilbud og skole. I skolen tilrettelægges undervisningen, så børnene tidligt kan gøre sig erfaringer med, at tekster har en afsender og en modtager, og at både billeder og skrift kan udtrykke og formidle tanker, viden og oplevelser. Gennem skrivning i forskellige genrer og til forskellige modtagere får børnene mulighed for selv at kunne kommunikere noget, der er vigtigt for dem (Korsgaard et al., 2019). I begyndelsen anvender de ofte få bogstaver, som repræsenterer hele ord eller sætninger, men efterhånden som deres forståelse for sammenhængen mellem tale og skrift udvikles, bliver de bevidste om, at deres skrivning rummer et budskab, der kan læses eller lyttes til. Teksterne tager udgangspunkt i børnenes egne oplevelser, hvilket har den styrke, at de er meningsfulde for dem selv.

I undervisningen kan man med fordel vælge skrivegenrer, der stiller begrænsede krav til tekststruktur og sammenhæng, så fokus i højere grad kan rettes mod sammenhængen mellem bogstav og lyd. Det kan fx være lister, skilte, regler, menukort eller dagens program. Disse korte og funktionelle tekster skal give børnene mulighed for at anvende skriftsproget i meningsfulde sammenhænge og opleve, at de kan kommunikere frit gennem skrift. Det er en del af den didaktiske grundidé, at skriveundervisningen her er velstilladseret. Det kan man som lærer fx understøtte ved, at børnene har et relevant indhold at skrive om. Man kan tage udgangspunkt i hverdagen, fælles oplevelser og fx fotos af noget, man har lavet sammen eller derhjemme forud for skrivning. Mindre børn har tendens til at bruge et mere komplekst sprog og længere sætninger, når de formulerer sig om noget trygt og kendt; der er simpelthen kortere vej til, at barnet får aktiveret det produktive ordforråd (Dysthe, 2005).

Stilladseringen gælder også selve skrivningen. Det kan gøres gennem klassesamtaler, hvor man har fokus på at aktivere børnenes hukommelse og forforståelse i forhold til indholdet. Disse samtaler er en vigtig del af didaktikken i opdagende skrivning, fordi man herved forsøger at hjælpe barnet til at fokusere på den globale forståelse af den tekst, der skal skrives, inden det går i gang med at bruge kræfterne på selve skrivningen. Man kan også tilbyde barnet at bruge fx sætningsstartere med det formål at hjælpe til at binde teksten sammen meningsmæssigt og sprogligt, fx “først”, “så”, “bagefter” og “til sidst”. Eller man kan forære børnene gode formuleringer og relevante ord med det formål at understøtte udviklingen af et ordforråd, der er relevant i forhold til genren og konteksten. Det kan man gøre ved først at skrive sammen på tavle eller smartboard med læreren som skribent.

Et andet fokus kan være, at man i samtalerne stræber efter at strække sproget. Den voksne hjælper med at producere sprog, der er lidt mere komplekst, præcist og udfoldet, end barnet selv ville kunne, fx gennem reformuleringer og udvidelser af barnets mundtlige sprog. Her kan man samtidig give børnene hints, spørgsmål eller visuel støtte til bogstaver, der har til formål at hjælpe barnet med at forbinde lyd og skrift. Man kan også støtte ved fx at “trække” i ordene og gentage dem, så mange af lydene bliver tydelige og nemmere at koble til bogstaver, de såkaldte *letter prompts* (Herrlin & Lundberg, 2014). Letter prompts kan fx være det at vise første bogstav i et ord, mens barnet prøver at skrive resten, eller at stille spørgsmål som: “Hvilken lyd hører du først i ordet?” eller at pege på bogstaver på tavlen eller i alfabetet som støtte. Formålet her er at hjælpe børn med at anvende fonologisk bevidsthed og bogstavkendskab strategisk, uden at skriveprocessen bliver helt rettet eller dikteret af læreren.

” Den voksne hjælper med at producere sprog, der er lidt mere komplekst, præcist og udfoldet, end barnet selv ville kunne.

Opdagende skrivning som en vej til afkodning og stavning

Under den opdagende skrivning hører også den opdagende stavning, også kendt som børnestavning. Opdagende skrivning giver som tidligere beskrevet mulighed for at udforske og opdage skriftens lydprincip gennem et funktionelt arbejde med sammenhængen mellem lyd og bogstav i egne tekster, sætninger eller ordlister. Dette formål med opdagende skrivning kan have et mere eller mindre fremtrædende fokus i undervisningen. Desto mere man som lærer ønsker at støtte elevernes udvikling af viden om bogstav-lyd-forbindelser – desto mere direkte og systematisk skal undervisningen i disse forbindelser være (Engmose, 2018). For undervisning med børnestavning kan dette som nævnt ovenfor fremmes ved at vælge at lade børnene skrive sætninger eller enkeltord frem for sammenhængende tekst, fx ønskelister frem for længere fortællinger. Man kan også

skruer op for systematikken ved at fokusere på ord med simple bogstav-lyd-forbindelser, fx *fly*, før mere komplekse, fx *spiderman*. Her har læreren mulighed for at stilladsere barnet ved at vælge ord, som er af passende sværhedsgrad i forhold til, at barnet selv – eller næsten selv – kan analysere det i sproglyde og koble det med sin viden om bogstavernes lyd. Denne meget lærerstyrede stilladsring har til formål at udvikle kvaliteten i elevernes børnestavning, så de fx går fra at kunne identificere to lyde og repræsentere dem med bogstaver med børnestavningen FY til at få alle sproglyde med i FLY.

” **Desto mere man som lærer ønsker at støtte elevernes udvikling af viden om bogstav-lyd-forbindelser – desto mere direkte og systematisk skal undervisningen i disse forbindelser være.**

Den mere lærerstyrede variant knytter sig til opdagende skrivning, hvor formålet med undervisningen alene er udvikling af elevernes evne til at analysere ord i sproglyde og forbinde sproglydene relevant med bogstaver. Det er også – med samme formål – muligt at lade ordvalget være styret af barnet, men her må lærerens feedback så være styret af den viden, man har om barnets forudsætninger, i dette tilfælde kunne det være de få bogstav-lyd-forbindelser, som barnet er sikker i, fx fra barnets eget navn. De før beskrevne letter prompts er også et eksempel på denne måde at stilladsere børnestavning på.

Et eksempel på en meget systematisk undervisning er den, som Engmose (2019) anvender i sin ph.d.-afhandling. Undervisningen i Engmoses studie bestod af en lille dosis børnestavning tre gange ugentligt hen over seks uger, hvor eleverne samlet børnestavede 54 ord. Ordene optrådte med en systematisk progression i forhold til bogstav-lyd-forbindelser, længde og stavelseskompleksitet. Progressionen var langsom og med gentagelser. Eksempelvis børnestavede alle eleverne ordene to gange. Før de 60 elever skrev anden gang, fik de feedback på deres børnestavning. Engmoses fund tyder på, at de børn, som børnestaver udvalgte ord med systematisk progression og får feedback på deres børnestavning, udvikler deres anvendelse af skriftens lydprincip i afkodning og stavning mere end de 20 elever i en kontrolgruppe, som ikke børnestaver. Når det primære formål med skriveundervisningen er at fremme elevernes anvendelse af skriftens lydprincip i læsning og stavning, så peger fundene på, at børnene lærer mere om at anvende lydprincippet, når undervisningen er tilrettelagt direkte og systematisk.

Undervisningen kan selvfølgelig sagtens tilrettelægges mindre systematisk og direkte, men det er kun denne direkte og systematiske undervisning, som der er undersøgt effekt af i en dansk kontekst. Et eksempel på en mindre direkte og systematisk måde at prøve at fremme barnets indsigt i bogstav-lyd-forbindelser er at oversætte elevernes tekster til konventionel stavning. Hermed fastholdes teksternes indhold, men samtidig får eleverne en alfabetisk feedback, der giver dem mulighed for at sammenligne deres egne forsøg og gøre sig tanker og refleksioner over ligheder og forskelle, og herved er der også en god mulighed for at føre metasproglige samtaler med børnene.

Opdagende skrivning med fokus på, at børn udvikler sig som skrivere

Udover de muligheder for at arbejde med opdagende skrivning, som vi allerede har været inde på, kan arbejdet med opdagende skrivning også have som formål, at eleverne får erfaringer med skriveprocesser. De skal lære strategier såsom at planlægge, idégenerere, bruge modeltekster, disponere, skrive udkast, få respons, skrive sammen med andre, revidere afsnit og formuleringer,

omorganisere, opsætte teksten og fx læse den højt (Kvithyld et al., 2015). Formålet er, at børnene udvikler deres viden om *sprog og genrer* og tager den viden med sig i mødet med læseteksten i begynderundervisningen. Skrivningen har på den måde potentiale til at skubbe til den menings-søgende læsning.

” **Formålet er, at børnene udvikler deres viden om *sprog og genrer* og tager den viden med sig i mødet med læseteksten i begynderundervisningen.**

Formålet med skrivning kan også være at lade skrivning være en vej til læring. Projekter som *Skivedidaktik på mellemtrinnet (2012-2015)* og *Lolland Skrivers (2021-2025)*, som Nationalt Videncenter for Læsning har gennemført på både mellemtrin og i udskoling, har haft fokus på, at skrivning styrker elevernes læring, når den bruges aktivt i undervisningen som en måde at undersøge og forstå fagligt indhold på. Korte, støttede skriveaktiviteter – fx før, under og efter fælles oplevelser – giver eleverne mulighed for at sætte ord på tanker og erfaringer, også før de skriver korrekt. Herved udvikles både sprog, begrebsforståelse og faglig deltagelse tidligt i skoleforløbet. Derved bliver skrivningen ikke kun et danskfagligt anliggende; det er et kognitivt værktøj, som understøtter begrebsdannelse og forståelsesudvikling i alle fag.

Opdagende skrivning og børnestavning i et evalueringsperspektiv

Alle de tekster, som indskolings elever skriver, har et stort potentiale som lærerens eller pædagogens evalueringsredskab, fordi teksterne siger noget om, hvor børnene er i deres skriveudvikling på mange forskellige niveauer.

I projektet ATEL (læs mere om projektet i artiklen ”Fra grundforskning til praksis – Hvordan ATEL-projektet blev til skriveudvikling.dk” i dette tidsskrift) kortlagde forskerne udviklingsniveauer i børns tidlige skrivning på baggrund af et stort antal elevtekster. Projektet finder, at der er meget stor forskel på, i hvilket tempo og hvordan eleverne udvikler deres skrivekompetencer, og at teksterne kan danne grundlag for at vurdere deres skriveudvikling, fx i forhold til det sprog, de anvender, når de skriver. For at elevteksterne fra forløb med opdagende skrivning kan anvendes sådan, må dansklæreren vide meget om elevens sprog- og skriveudvikling.

Engmose (2019) undersøgte i sin ph.d.-afhandling sammenhængen mellem børnestavning og tidlig læsning i børnehaveklassen – og stavning og læsning i 1. klasse for 92 danske børn. Her var børnestavning den stærkeste prædikator og forklarede fem procent unik variation i både stavning og læsning i 1. klasse, selv når der blev taget højde for tidlig læsning. Børnestavning bidrager altså væsentligt til forudsigelsen af læsning og stavning i 1. kl. Så her og nu kan læreren via elevens børnestavning få viden om, hvad eleven mestrer med skriftens lydprincip. Men omfanget af det, eleven kan her og nu, peger også frem mod den senere læsning og stavning og kan derfor udgøre et væsentligt element i lærerens evaluering, fx eventuel bekymring for senere læsevanskeligheder.

Som lærer kan man bruge børnenes egne tekster, eller man kan anvende ordmaterialet fra tekster, sætninger eller lister til at få en fornemmelse af, om elevens analyse af ordets sproglyde er fuldstændig – eller på vej. Hvis en elev fx kan høre alle lydene i ’pose’ og staver det POSØ, men ikke kan høre alle lydene i ’plus’, som eleven staver PUS, så kan det tyde på, at eleven enten har brug for støtte til at identificere to adskilte lyde i en konsonantklynge eller har brug for støtte til at opbygge en præcis lydlig repræsentation af ’plus’. Børnestavningen kan også afsløre, om eleven anvender lydligt relevan-

te bogstaver for ordets lyde. POSØ er et godt lydligt bud, mens PKT er langt fra at være et lydret bud på 'pose'. Man kan ligeledes lede efter, om børnene anvender morfologisk viden i deres børnestavning, fx overgeneraliserer bøjningsendelser. Dette stiller store krav til, at læreren har viden om staveudviklingen. Her kan man som lærer også vælge at evaluere med mere formelle stavetest, som systematisk undersøger sikkerhed i anvendelsen af skriftens principper (fx Juul, 2012).

Rent didaktisk gælder det for lærere også om at tilrettelægge tilpas udfordrende forløb, der giver mulighed for, at alle elever kan deltage og udvikle deres skrivning, samtidig med at man kan følge børnenes skriftlige progression tæt og nøje tilpasse respons, vejledning og støtte til eleverne i hver deres særegne skriveproces, og derfor kan den voksne støtte det enkelte barn i at udvikle forskellige literacykompetencer ud fra observationer af barnets tekster over tid.

Opdagende skrivedidaktik i fremtiden

Som vi nu har været inde på ad flere veje, nyder den tidlige skrivning og skrivedidaktik generelt stigende opmærksomhed både forskningsmæssigt og i praksis. Opdagende skrivning er en tilgang, der tilrettelægges med det formål at understøtte børns generelle skriftsprogstilegnelse og give dem vigtige erfaringer med at bruge skrift på mange forskellige måder.

Hvis man kigger på *Fælles Mål* for børnehaveklassen fra 2019 (Børne- og Undervisningsministeriet, 2019), så står der tydelige formuleringer om bogstavkendskab og bogstavtræning i børnehaveklassen. Hvis vi ser frem i tiden og kaster et blik på råudkastet for fagfornyelsen fra september 2025 (Styrelsen for Undervisning og Kvalitet, 2025), så rummer råudkastet for børnehaveklassen ikke samme eksplicite krav. Her lægges nemlig op til mindre detaljeret styring i forhold til konkrete færdigheds- og vidensmål, som fx kan omfatte det vigtige sprogarbejde, der styrker børns forudsætninger for en god skriftsprogstilegnelse i børnehaveklassen. Der kan nå at ske meget med fagfornyelsens formuleringer, men der er nok ikke tvivl om, at både pædagoger og lærere fremover står i en situation, hvor de i endnu højere grad end nu selv skal træffe didaktiske valg om, hvordan eleverne introduceres til skriftsprog, og hvordan elementer som lyd-bogstav-sammenhænge, fonologisk opmærksomhed og tidlig skrivning prioriteres. Dette kan åbne for mere fleksible og kreative arbejdsformer – men det forudsætter også faglig og didaktisk sikkerhed og en aktiv lokal planlægning og prioritering af, hvordan eleverne får mulighed for at arbejde med skriftsprog og skriftsprogstilegnelse. Alt i alt peger udviklingen mod, at opdagende skrivning kan få en større plads i fremtidens indskolingspraksis, men at meget afhænger af, om lærere og skoler griber muligheden og prioriterer at arbejde med en mangefacetteret literacydidaktik i et bredt, eksperimenterende perspektiv.

Referencer

Barton, D. (2007). *Literacy: An introduction to the ecology of written language* (2. udg.). Wiley-Blackwell.

Børne- og Undervisningsministeriet (2019). *Børnehaveklassen. Fælles Mål*.

Clay, M. M. (1991). *Becoming Literate: The Construction of Inner Control*. Heinemann.

Dysthe, O. (2005). *Ord på nye spor: Indføring i procesorienteret skrivepædagogik*. Klim.

Engmose, S. (2018). Børnestavning. Hvad siger forskningen? *Psyke & Logos*, 39(2), 45-63.

- Engmose, S. F. (2019). (IT)-støttet børnestavning: studier af børnestavnings rolle i den tidlige skriftsproglige udvikling. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet.
- Frost, J. (2018). *Læsedebatten på fast grund*. Forskerklummen 03.09.2018. Nationalt Videncenter for Læsning.
- Graham, S. (2018). A Revised Writer(s)-Within-Community Model of Writing. *Educational Psychologist*, 53(4), 258-279.
- Graham, S. (2020). The Sciences of Reading and Writing Must Become More Fully Integrated. *Reading Research Quarterly*, 55(S1), S35-S44. <https://doi.org/10.1002/rrq.332>
- Graham, S., Collins, A. A., & Ciullo, S. (2024). Evidence-based recommendations for teaching writing. *Education 3-13*, 52(7), 979-992. <https://doi-org.ez-jmk.statsbiblioteket.dk/10.1080/03004279.2024.2357893>
- Hagtvet, B. E. (2017). *Sprogstimulering*. Akademisk Forlag.
- Herrlin, K., & Lundberg, I. (2014). *God läsutveckling: Kartläggning och övningar* (3. udg.). Natur & Kultur.
- Juul, H. (2012). *Vejledning til staveprøve 1-3*. Hogrefe Psykologisk Forlag.
- Korsgaard, K., Hannibal, S., & Vitger, M. (2019). *Opdagende skrivning: En vej ind i læsningen* (2. udg.). Dansk lærerforenings Forlag.
- Korsgaard, K. A., & Lybecker, K. (2011). *Kom godt i gang med opdagende skrivning i børnehaveklassen: En praksisbog med kopiark*. Dansk lærerforenings Forlag.
- Kvithyld, T., Kringstad, T., & Melby, G. (2015). *Gode skrivestrategier – på mellemtrinnet og i overbygningen*. Klim.
- Styrelsen for Undervisning og Kvalitet (sept. 2025). *Råudkast: Fagplan for børnehaveklassen*. Ud-kast til folkeskolens fagplan. Fagfornyelsen, Børne- og Undervisningsministeriet.

Om forfatterne

Stine Fuglsang Engmose, specialkonsulent ved Nationalt Videncenter for Læsning og Nationalt Videncenter for Ordblindhed og andre Læsevanskeligheder. Forsker i og formidler om hjælpsom undervisning for børn og unge i skriftsprogs vanskeligheder.

Sara Hannibal, lektor i dansk ved læreruddannelsen på Københavns Professionshøjskole. Hun underviser primært i aldersspecialiseringen dansk 1.-6. klasse og er særligt optaget af tidlig literacy, opdagende skrivning og samarbejde på tværs i skolen. Tilknyttet Nationalt Videncenter for Læsning som konsulent på projektet læselyst.nu.